



TYUBEGATAN GALOGEN QATLAMIDAGI AKSESSOR ELEMENTLAR

Yusufova Nazokat Shuxratjon qizi

Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangier filiali NMKT II-bosqich
talabasi

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilingan: 19.07.2024
Qayta qabul: 27.07.2024
Saytda mavjud: 31.07.2024

Muallif (lar)
N.Sh.Yusufova



[10.69891/3060-4540.2024.4.1.001](https://doi.org/10.69891/3060-4540.2024.4.1.001)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13218820>

OpenAir



https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=universaljurnal.uz&oq=

Muallif bilan aloqa



<https://orcid.org/>

n.sh.yusufova123gmail.com

© N.Sh.Yusupova

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Аннотация: Формирование галогенного слоя на трубке можно представить следующим образом. В юрский геологический период вся территория юго-запада Узбекистана, юго-востока Туркменистана и юга Таджикистана отделилась от мирового океана в верхнеюрский период и превратилась в огромный солеобразующий бассейн. В этой статье вы получите информацию о аксессуарных элементах галогенного слоя тубегатан

Ключевые слова: суспензия, биологическая, галоген, гипс, натрий, хлорид, известняк

Annotation: The formation of the halogen layer on the tube can be imagined as follows. During the Jurassic geological period, the entire territory of the south-west of Uzbekistan, the south-east of Turkmenistan, and the south of Tajikistan separated from the world ocean during the Upper Jurassic period and turned into a huge salt-forming basin. In this article, you will get information about the accessory elements of the tubegatan halogen layer

Keywords. suspension, biological, halogen, gypsum, sodium, chloride, limestone

Annotatsiya: Naychada galogen qatlamining hosil bo'lishini quyidagicha tasavvur qilish mumkin. Yura geologik davrida O'zbekistonning janubi-g'arbiy qismi, Turkmanistonning janubi-sharqi va Tojikiston janubi butun hududi yuqori yura davrida jahon okeanidan ajralib, ulkan tuz hosil qiluvchi havzaga aylandi. Ushbu maqolada siz tubegatan halogen qatlamining qo'shimcha elementlari haqida ma'lumot olasiz

Kalit so'zlar. suspenziya, biologik, galogen, gips, natriy, xlorid, ohaktosh

Cho'kindi jinslar tarkibida juda oz miqdordagi tarqoq holatda bo'lgan elementlar aksessor yoki kichik elementlar ma'lumdir. Tuzli qatlamlarda mikroelement miqdori borligini tekshirish xom ashyodan kompleks foydalanishda amaliy ahamiyatga ega. Kaliyli tuz qatlamlarida asosiy tuz minerallari yig'ilishi bilan hosil bo'lishida tuzlarda aralashma hosil qiluvchi (**F, B, Br, Sr, Rb, Cs, Zr** va boshqalar) aksessor elementlari birikmalari ham yig'iladi. Cho'kish jarayonida tuzlar mikroelementlar bilan terrigen materiallar (sinish) kirishi hisobiga to'yinishi mumkin. **Fe, Mn, P, V, Cr, Co, Cu, Pb, Zn** va boshqalar asosan suspenziya tarkibida va qisman eritma ko'rinishida joydan-joyga o'tadi. Qattiq fazaga birinchi navbatda qiyin eriydigan va biologik faol birikmalar **Fe, Mn, Al, P, CaCO₃, SiO₂** va bir qator kichik elementlar birikmalari: **V, Cr, Ca, Cu, Fe** va boshqalar ketadi. Engil eriydigan mineral tuzlar va **B, Si, Br** ning birikmalari eritmada qoladi va yig'iladi. **B, Sr, Br** ning fasial (cho'kindi jinslarining ajralish sharoitlari – ko'l, dengiz) joylanishi **Fe, Mn, P, Cr, Ni, Cu, V** joylanishidan farq qiladi. Birinchi guruh **Sr, B, Br** galofil, boshqasini klastofil deb ataladi. Tyubegatan konining mineralogik tarkibi bir xil jins hosil qiluvchi asosiy minerallari – angidrit, silvin va karnallit. Aksessor komponentlari karbonatlar, brom, bor, temir, **Mn, Zn, Pb, Li, Rb** va boshqalar kichik elementlardir. Terrigen quyqalar (loy, alevrolit) oz miqdorda. Tuzdagi erimaydigan moddalarning miqdori oshishi bor, brom, mikroelementlarning miqdorini oshishi bilan bog'liq. Tyubegatan koni o'z kimyoviy tarkibi bo'yicha sulfatsizlar deb ataluvchi qatoriga kirali, ya'ni bu erda sulfatlar faqat angidrit va gips holda bo'ladi. Galogen qatlamlarining quvvati Tyubegatanda 700-800m ga etishiga uning shakllanishida katta

og'irlikdagi dengiz suvlari ishtirok etganligini ko'rsatadi. Galogen qatlamlarini hosil qiluvchi quyqalar to'planish tezligi kalsiy sulfat uchun 0,2-2 mm/yil, osh tuzi 60-80 mm/yil, Tyubegatan konining angidrit jinslari zonasi 200000 yilda, tuz qatlami – 10000-20000 yilda shakllangan deyish mumkin. Kaliy tuz konlarini shakllantirish bo'yicha mavjud bo'lgan ma'lumotlarni umumlashtirib, Tyubegatan galogen qatlamining hosil bo'lishini quyidagicha tasavvur qilish mumkin. Yura geologik davrida O'zbekistonning barcha janubiy-g'arbi, Turkmanistonning janubiy-sharqi, Tojikistonning janubi barcha hududi yuqori yura vaqtida dunyo okeanidan ajralib chiqqan va tuz hosil qiladigan ulkan havzaga aylangan. Havza tubida ohaktosh cho'kindilari hosil bo'la boshlagan geologik izlanishlar ma'lumotlari bo'yicha quvvati 600m bo'lgan ohaktoshlar qatlamlari hosil bo'lgan. Ohaktosh o'tirishi ohaktosh, bitum va oltingugurt qatlamlari bilan angidrit qatlamiga almashgan. Angidrit qatlamlarining quvvati 350-400m tashkil etadi. Tyubegatan konining qirqimlaridan ko'rinib turibdiki, havzaning umumiy evolyusiyasi tuzli havzalarning asosiy qonuniyatiga bo'ysungan. Rapada asta-sekin oldin natriy xlorid, so'ngra kaliy xlorid va nihoyat magniy xlorid yig'ilib borgan. Bu vaqtning o'zida havzaning bir qismlarida tosh tuzi, boshqalarida – silvinit, karnallit tushishi bosqichigacha borib, qatlamlar hosil bo'la boshlagan. Tuzli havzaning qanday qismida jadal egilish va qaysi vaqtda u amalga oshganiga bog'liq holda kaliy tuzlari qatlamining joyi va galitning quvvati aniqlanadi. Havzaning

sharq qismida cho'kish kaliy tuzlari bo'lgan jinslarning mavjudligi, bitta kristallanishigacha borgan, keyinchalik gorizontga tegishliligi janubiy konsentrlangan sho'r suvlar g'arbga siqib O'zbekiston, janubiy Tojikiston va chiqarilgan, u erda Gaurdak, Tyubegatan, janubiy-sharqiy Turkmanistonning konlari Oqbosh va boshqalar kaliy konlari hosil sinxron va ularning shakllanishi bir xil bo'lgan. Kimyoviy tarkibi va tuzilishi yaqin sharoitlarda o'tgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hakimov, & B. Haydarov (2023). IMPACT OF REAGENTS-REGULATORS ON FLOTATION. Science and innovation, 2 (A10), 19-22. doi: 10.5281/zenodo.8419901
2. Haydarov, A. Mamirov, & Sh. Pardaboyeva (2023). SYNTHESIS OF NEW MULTIFUNCTIONAL IONITES AND THEIR APPLICATION IN SORPTION OF SOME METALS. Science and innovation, 2 (A7), 156-160. doi: 10.5281/zenodo.8200095
3. Haydarov, G. Ibodullaeva, Sh. Pardaboyeva, & N. Ermamatova (2023). DRINKING WATER PURIFICATION METHODS. Science and innovation, 2 (D5), 178-184. doi: 10.5281/zenodo.7974073
4. Амирова А.М. Физико-химические исследования фосфоритов Центральных Кызылкумов и процессов их кислотной переработки. // Узб. хим. ж. - Ташкент, 1983. - № 1. - С. 18-26.
5. Волынскова Н.В. Разработка и внедрение технологии производства экстракционной фосфорной кислоты из фосфоритов Центральных Кызылкумов. Дисс. ... канд. техн. наук. - Ташкент, 2010. - 172 с